

E U S K E R A

Euskaltzaindiaren lan eta agiriak
Trabajos y actas de la Real Academia de la Lengua Vasca
Travaux et actes de l'Académie de la Langue Basque

EUSKALTZAINDIA

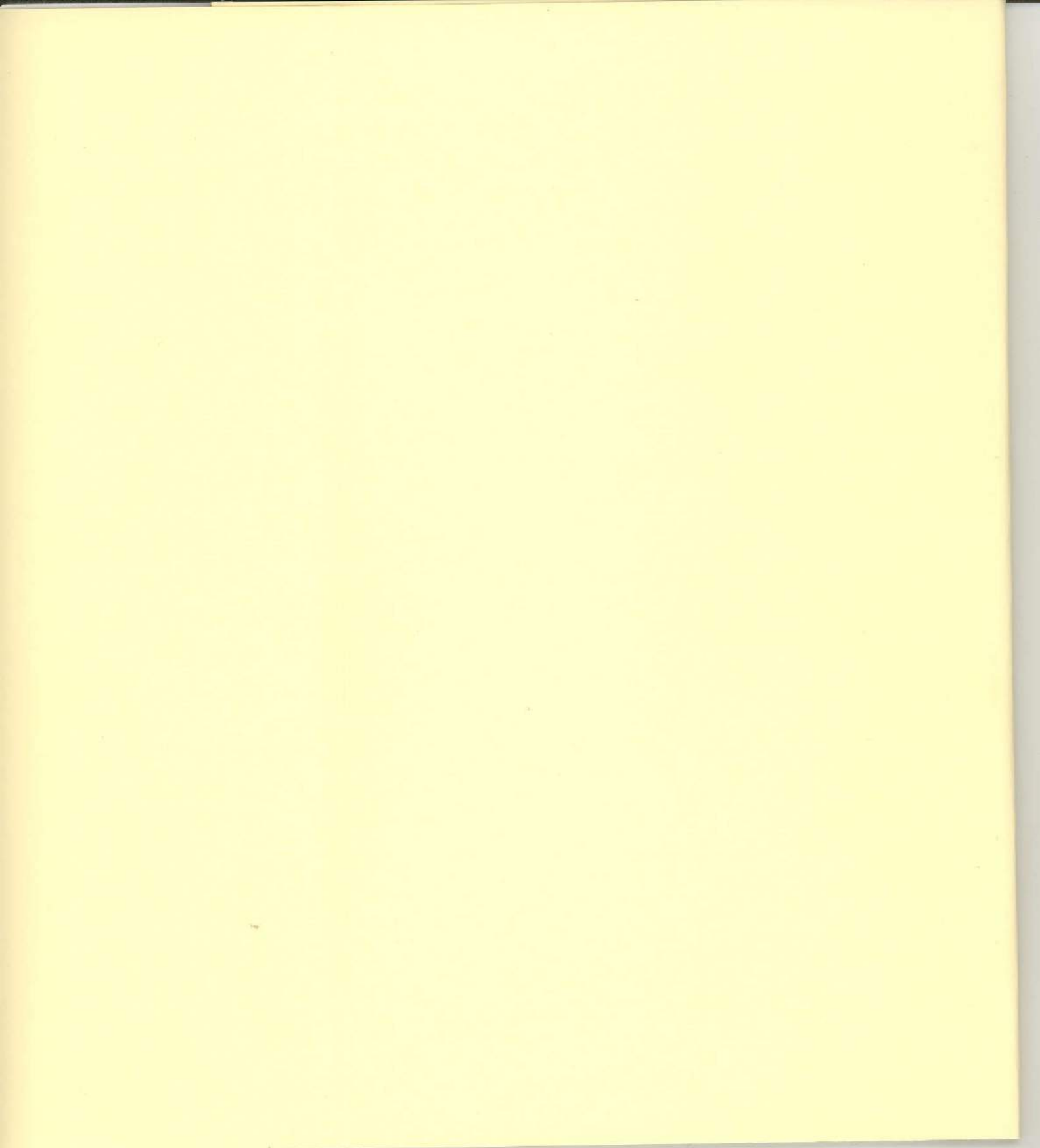
REAL ACADEMIA DE LA LENGUA VASCA
ACADÉMIE DE LA LANGUE BASQUE

**R.M. AZKUE / LAURO IKASTOLA LEGEZTATU
ZENEKO 40.URTEURRENA**

Andres Urrutia
Ignacio Etxeberria
Pedro Aranburu
Jaime Martinez

(Separata)

2006, 2
51. liburukia (2. aldia)
BILBO

**R. M. AZKUE/LAURO IKASTOLA
LEGEZTATU ZENeko 40. URTEURRENA**

*Bilbo, Euskaltzaindiaren egoitza,
2006-X-27*

B
I

F
l
b
e
F
e
(
e
e
b

C
l
s
a
s
c
l
i
d
q
(
(
b

F
E
b
C
k
R
1
2

F
B
R

R. M. AZKUE/LAURO IKASTOLA 40. URTEURRENA

Ongi etorriak!

Andres Urrutia,
euskaltzainburua

Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioko presidentea,
Lauro Ikastolako presidentea,
Lauroko Ikastolako zuzendaria,
euskaltzainok,
jaun-andreok,
arratsalde on,

Haste-hastetik adierazi behar dut arratsalde honetan zein pozgarri den niretzat zuek Euskaltzaindiaren egoitzan hartzea. Badut horretarako arrazoi franko. Horien artean ez da laburrena ni neu ere *Lauro* Ikastolako guraso eta kontseilu-errektoreko kide izana, hemen gure artean diren batzuekin batera. Hurrena ere ez da alboratzekoa, aurrekoak eman didalako berebiziko ikuspegia, *Lauro* proiektuak gizartean duen eragin euskaltzalea ezagutzeko eta horretan partaide izateko. Azkena ere azpimarratzekoa da, ikastolek eurek ere, euren konfederazioaren bitartez, euskalgintzaren sektore bizi-bizia ordezkatzaren baitute.

Ongi etorriak, beraz, Euskaltzaindiaren etxera, zeuen etxera.

Joanak dira berrogeita urte *Resurrección María de Azkue* Ikastola Euskaltzaindiaren babesarekin legeztatu zenetik. Ia mende erdi geroago, Euskaltzaindiaren egoitzak berriro hartzen du bere teilatupean orduko *Resurrección María de Azkue* Ikastola, gaur *Lauro* Ikastola dena.

Bistan da, ikastola hura legez, Erribera kaleko lehen Euskaltzaindia eta gaurkoa desberdinak direla. Pertsonak eta aldiak aldatu dira, eta, horiekin batera, euskalgintzaren premiak eta ezaugarriak ere bai.

Aldi latzak izan ziren gerra ostekoak euskararentzat eta euskal kulturarentzat, zirrikiturik txikienak itxiak zituela, biziraupena bera ukatu arte. Aldi-kada gogor hartan, eta gerora ere, Euskaltzaindiak berea betetzen jakin zuen, ikastolekin batera, bera ere osterantzeko ekimenen bultzatzaile eta eragile izan baitzen. Abiapuntuan jarri zituen gure Akademiak, besteak beste, *AEK*, *EGA*,

UEU, *Bai Euskarari, Itzultzaile Eskola* eta abarrekoak, egun euskalgintzaren habe sendo direnak. Noizbait ere, luze eta zabal jardun beharko du akademiak horri buruz, nork zer bultzatu eta zer bideratu zuen egoki azaltzeko.

Gaurkoa, beraz, ospakizunerako eguna da, orduko gertaerak gogoan hartu eta aurrera begira jarraitzeko eguna. Izan ere, etorkizuna dugu eginkizun, eta egiteko moduak ere, duela mende erdikoekin konparatuz, zeharo desberdinak. Legeztatzeke garaia aspalditik iragana da gure artetik, lantzean behin horretarako premiak agertzen badira ere. Zorionez, gure gizartean badira baliabide berriak euskararentzat eta euskal kulturarentzat. Horien artean, lehen-lehenak, ikastolak, horiek bermatzen baitute belaunaldiz belaunaldi euskararen eta euskal kulturaren transmisioa.

Inoiz esan dudan legez, elkarrekiko lana da hor erabakigarri, eta, Euskaltzaindiarentzat ere, hor dago bidea, behinola hainbat ekimenen sortzea eta legeztatzea izan zen moduan. Horra datoz erakundeen arteko hitzarmenak, gure arteko adostasuna eta auzolana nagusi izan dadin gure harremanetan, bakoitzak bere nortasunetik eta zereginetatik abiatuta.

Hala ulertuta, ikastolek eta Euskaltzaindiak egina dute euren hitzarmena, hain justu ere, euskal irakaskuntzaren alorrean proiektu erkideak bultzatzeko. Horrela, berriztatu eta eguneratu egin dituzte, beste behin ere, sortze-sortzetik izandako harremanak eta loturak.

Aipa ditzadan, hainbatez, hitzamen horien xehetasunak. 2004ko urriaren 21ean sinatu baikenuen geure arteko hitzarmena, Euskaltzaindiaren eta Ikastolen Konfederazioaren artekoa.

Oroi ditzagun, hortaz, orain dela 40 urte asmoz eta gogoz jardun zuten gerra osteko lehen ikastolaren suspertzaileak eta euskaltzain osoak. Haien ekina goratu dezagun, eta zinez aitortu, gaur ere, beraiek ondu zuten ahalegina. Apustu gogorra egin eta guri euskararen aukera eman ziguten haiei gaurko aitortza zor diegu. Ea gu geu ere gauza garen, gure ondorengoei aukera bera eskaintzeko.

Horretara, zalantzarik ez, prest gaituzue euskararen bidea batera egiteko.

Mila esker.

Esan dut.

LAURO IKASTOLA

*Ignacio Etxeberria,
Lauro Ikastolako presidentea*

Arratsalde on.

Laburra izateko eskatu didate, eta oso laburra izango naiz, ondoren gure Zuzendariak nik baino hobeto azalduko baititu gogoratzen ari garen urteurrenaren zehaztasunak.

Edozelan ere, ez dut ahaztu gura, gaur hemen gu egotea posible egin duten pertsona eta instituzioei behar den moduan eskerrak ematea.

Horregatik, nire izenean eta *Lauro* Ikastolaren izenean, eskertu gura dut bihotz-bihotzez, Euskaltzainditik irakasle eta guraso haiei heldu zitzaien laguntza, ideia berri baterako: euskaraz bizi, euskara kaleratu.

Ez zen lan erraza, ez zegoen inongo laguntzarik, bai, ordea, trabak, beldurra, eztabaida asko...

Lauro -R.M. Azkue- Ikastola sortzea ez zen lan erraza. Frankismoa bizi-bizirik zegoen, euskararen aldeko joerak ez zeuden ondo ikusita, edo, hobeto esanda, zapaldu egiten ziren. Gurasoek semeak Azkuera bidaltzea, irakasleek umeei irakastea, langileak Ikastolara eramatea lortzea, gai ia ezinezkoak ziren.

Horregatik, orduko lanak, irakasleenak, Euskaltzaindiarenak, gurasoenak, Aldundiko Ibarra jaunarenak, gaur begiratuta, erraza dirudi. Baina orduko egoera ikusita, hitz batekin bakarrik deskribatu dezakegu: ausartak.

Gaur egun, esan dut, erraza dirudi; baina nahiko nuke emakume eta gizon haiek beren arazoak, beren istorioak, beren eguneroko beldurra, gure aurrean kontatzea. Batzuk ez dira dagoeneko gurekin, eta horregatik aurkezpen txiki hau emakume eta gizon ausart haientzako gogorapen bero batekin amaitzea nahiko nuke.

Eskerrik asko.

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

ARTICLE

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

THE JOURNAL OF THE
ROYAL ANTHROPOLOGICAL INSTITUTE

R. M. AZKUE/LAURO IKASTOLA 40. URTEMUGA

*Pedro Aranburu,
Euskal Herriko Ikastolen Konfederazioko lehendakaria*

Andres Urrutia euskaltzainburua,
Ignazio Etxeberria Lauro ikastolako presidentea,
Jaime Martinez Lauro ikastolako zuzendaria,
Euskaltzaindiko zuzendaritzako kideak,
hona hurreratutako euskaltzain osoak eta urgazleak,
ikastolen Federazioetako presidentek eta erkideak,
lagunok!

Sasoi bateko Resurrección Maria de Azkue Ikastola, gero *Lauro* Ikastola izena hartuko zuena, legeztatu zela berrogeigarren urteurrena ospatzen delarik, Euskaltzaindiak ageriko bilkura honetan esku hartzeko egindako gonbita eskertu nahi nuke lehenbizi. Halaber, gure herrian hainbatetan desiraturako bakea eta normalizazio politikoa gertatzeko urrats itxaropentsuak ugaritzen ari diren une hau, iraganari begiratu azkarra egiteko ez eze, etorkizunari beha zenbait gogoeta lau haizeetara barreiatzeko ere baliatu nahiko nuke.

Hainbatetan uste edo esaten denaren kontra, eskola elebidunaren aldeko aldarria ez da oraingoa, ez eta aurreko mendeko 80ko hamarkadan gorpuztu zen eskakizuna ere. Alta, XIX. mendean indarra hartu zuen eskaria izan zen, bada, Frantzia eta Espainian eskola berriaren oinarriak zehaztu ziren garaitik dator, gutxienez. Izan ere, Frantziak eta Espainiak barnebiltzen zituzten herri-sentimenduak urtu eta estatu zein nazio sentimendu bateratuak sortzeko bidean, besteren artean, hezkuntzaz baliatu izan ziren. Sasoi hartan gorpuztutako hezkuntza sistema horietan ez zegoen hizkuntza-aniztasunerako tarterik; beraz, bestelako hizkuntzen artean, euskararentzat ere, apenas. Testuinguru horretan, euskarari egiten zitzaion hutsunea gogoan, Campionek nola baita Azkuek berak garai bateko eskola kritikatu zuten. Hain zuzen, aurrean ehun eta hamar urte betetzen dira Instituzio honen buru izan zen Azkuek, gabezia horri erantzun egokia eman nahian, bere eskola sortu zuela. Gure artean nabarmentzen denez, Azkueren itzala, oster, ez da horretan gelditu, are luzeagoa da, besteak beste, kaleei, plazei, Lekeitioko ikastolari, euskaltegi bakarren bati eta abar bati utzi baitie izena.

Geroztik, euskararen irakaskuntza lehenik eta euskarazko irakaskuntza ere aldarrikatu ez ezik, gauzatze askotariko ahaleginak egin dira, dela Diputazioen eskutik dela gizartearen esku-hartzearekin zein bestelakoekin. Ahalegin horien artean errotuena eta hezkuntzan eraginik zabalena izan duenak Ikastolen sorrerarekin eta garapenarekin zerikusia du ezbairik gabe.

Espainian, II. Errepublikaren kontrako altxamendu militarrek ezarri zuen diktadurak hankaz gora jarriko zituen, aldi baterako, ikastolen mugimendua ez ezik, administrazioaren baitako bestelako eskoletan euskararen eta euskarazko irakaskuntza bideratzeko ordura arte egindako urratsak ere. Baina, nahia, beharra, gure hizkuntzari eta herri-izaerari eusteko gogoak hor ziraute. Beraz, berrogeita hamarrek hamarkadan, beraien ongizatea arriskuan jarritz, bidegile suertatu diren guraso askori esker, han-hemenka ikastolak sortzen hasi ziren berriro, diktaduraren jazarpenetik ihesi, Euskaltzaindiaren, elizaren zein bestelako erakundeen aterpea bilatu zutelarik, bidenabar.

Argi esan dezadan, Euskaltzaindiak ez ditu egin soil-soilik gure hizkuntza garai berrietara egokitzeko urratsak. Horrezaz gainera, euskararen zabal-kundea nola baita haren garapena ahalbidetzeko, gutxieneko lege aitormena bilatuz egin dituen askotariko urratsetan ere erabakigarriak suertatu dira haren ekarpenak: dela aurreko mendean, hirurogeiko hamarkadatik aurrera, pertsona helduen alfabetatze eta euskalduntze mugimenduaren sorreran eta garapenean izan zuen erantzukizunaren bitartez, dela ikastolen zabalkundea laguntzeko egin dituen ekarpenen bidez, dela *Jagon* Sailaren bitartez burutzen dituen askotariko jardueren bitartez eta abar. Nafarroan nola baita Euskal Herri kontinentalean jarri zaizkigun askotariko behaztopak arintzen ere hur eduki dugu Euskaltzaindia. Honegatik guztiagatik, ikastolen mugimenduko goreneko ordezkaria naizen aldetik, etxean eta aldi berean etxeko sentitzen naizela aitortu behar dizut, Andres Urrutia adiskidea.

Hirurogeiko hamarkadan, lehenagotik ereindakoak fruituak ematen hasi ziren, horra hor Euskaltzaindiaren eskutik euskararen batasunean egindako urrats erabakigarriak. Inguruabar horretan, gure hizkuntza indarberritzeko ahaleginean mugarri gertatu den une horretan, beste batzuekin batera, ikastolak ondoan izan zituen Euskaltzaindiak. Izan ere, garai hartan, batzuek eredu bateratuaren aldeko apustua euskalkien kontrako joera edota euskarak irauteko mehatxua ikusten zuten lekuan, ikastola gehienok euskararen biziberritzea ahalbidetzeko aukera historikoa antzeman genuen. Horra hor, bakoitzak deza-keenetik eskuz esku lankidetzan aritzeko adibide paregabea.

Euskararen normalizazioa lortzeko bidean, lanean jardunez, arian-arian euskara garai berrietarako egokitzea ezinbestekoa da, eta horretan, erakunde aholku-emaile ofiziala Euskaltzaindia da, duda izpirik gabe. Baina, aldi berean, nire uste apalean, Euskaltzaindiak gure premia ere badu, besteren artean, gure bitartez hedatzen baitira batasunaren bidean egindako urratsak, hiztunek noiznahi eta nonahi euskaraz jardun dezaten modua eginez, bidenabar. Orobat

hiztunek erabilera eremuak behar dituzte, hori lortzeko xedez, Euskaltzaindiak nola ikastolok beste batzuekin jardutea ere garrantzi handikoa da.

Badira iraupen gutxiko elkarte zein erakundeak beren jardunaren arrastorik utzi izan ez dutenak. Badira, oster, unean uneko zailtasunak gorabehera, hamarkadetan, mendez mende lanean segitzen dutenak, horiek dira ezinbestekoak, behar-beharrezkoak gure hizkuntzak irautea eta garatzea nahi badugu egunean zein etorkizunean. Gaur eta hemen, hizkuntza eta hezkuntza gaitan Euskal Herrian hedatuta gauden erakunde nagusietako ordezkariak elkartu garelarik, gure arteko harremanak estutuz eta bizkortuz, euskara gure herrietako plazetara eta mundura eramateko dugun intentzioa, eginbeharra aldarrikatu nahi dut Ikastolen izenean.

Eskerrik asko guztioi!

This image shows a blank, aged, cream-colored page, likely an endpaper or flyleaf of a book. The paper has a slightly textured appearance with some faint smudges and discoloration, particularly towards the bottom edge. The left edge of the page shows the binding of the book, and the overall tone is a warm, off-white or light beige.

**EUSKALTZAINDIA ETA LAURO IKASTOLA:
EUSKARAREN ALDEKO 50 URTEKO KIDETASUN
IBILBIDEA**

*Jaime Martinez,
Lauro Ikastolako zuzendaria*

Eskerrik asko Andres Urrutia, euskaltzainburu jauna, Euskaltzaindiak eman digun aukeragatik, zuekin batera, zuen etxe honetan, egungo *Lauro* Ikastola proiektua eta Bizkaiko Ikastolenak posible egin dutenen laguntza isila eta ahalegin eskergaitzak aitortu eta ezagutarazteko, laster beteko den 50 urteko ibilbide luzean.

Ikastolaren hastapenetan eta ondorengo urteetan ere, Euskaltzaindia, euskaltzain eta euren inguruan batzen ziren euskaltzale askorengandik hartuz joan zen arnasa eta laguntza, funtsezkoak izan ziren. Eta inoiz, erabakiorrak ere, ikusi ahal izango dugunez.

Oztopo eta zalantza betetako urte ilun haietan, jatorriz, lanbidez edo pentsakeraz ezberdinak ziren pertsona ugari jardun zen Ikastolaren alde, beti ere, GOI ASMO nagusi bardin batek eraginda: Euskara eta Euskal Herriaren iraupenari laguntzea. Nikolas Ormaetxea euskaltzainak, «Orixe»k, *Euskaldunak* poemaren atarian agertu zuen berdina zen, eta orain *Lauro*ko lehen DBH-ko ikasle talde batek kantuz agertuko digu:

ZATOKIDA, GOI-ARNAS.
EIZU NEREKIN LAN,
ERRI BATEN ARNASA.
MAMITU DEZADAN.
GEROAK ESAN BEZA:
ERRI BAT IZAN ZAN;
EDO-TA ATS EMAIOGUN.
ONTAN IRAUN DEZAN.

Gerra osteko ikastolaren berpiztuera bizkaian eta lehen itxierak

1957.eko urria – 1959.eko azaroa

Resurrección Mª de Azkue jaunak Colegio Ikastetxea sortu zuen Bilboko Jardines kalean, 1897. urtean. Lehen ekimen honek bi urtez baino iraun ez bazuen ere, agerian uzten du Euskaltzaindiaren lehen burua izango zenak eskolari ematen zion garrantzia euskara jagoteko eta beronen iraupena bermatzeko.

Ondorengo hamarkadetan, euskaltzale taldeek euskarari eskoletan lekua egiteari ekin zioten. Baina gudu zibilak ahalegin horiek guztiak eten egin zituen.

50. hamarkadan, berriro ere euskaltzale talde txiki batzuk euskara ikasi edo euskaraz alfabetatzeko talde txikitan elkartzen ausartu ziren.

Bilboko Euskaltzaindiaren egoitzan, Erribera kalean, Xabier Peña Albizu jauna, maisua, atzerritik etorri berria eta euskaltzain ohorezkoa, euskarazko klaseak ematen hasi zen 1952-53. urteetan. Ikasleen artean, zenbait guraso gazte aurkitu zituen, bai eta Magisterio Tituludun andereñoak ere.

Donostian Elvira Zipritiak hasitako etxeko ikastola esperientzia ezagutzen zuen Xabierrek eta laster bultzatu zituen guraso taldetxo bat eta Mª Angeles Garai andereñoa ere, Bilbon gerra osteko lehen Ikastolari hasiera emateko.

Geroago *Lauro* Ikastola bilakatuko dena, hamalau ikaslerekin hasi zen San Nikolas parrokian, 1957.eko urriaren 9an, José Irrargarri osagilearen bidez, Jesús Gonzalez parrokoak utzitako egoitzan. Beronek utzitako kotxe batean etortzen ziren ikasleak Ikastolara. Geroago Gandarasbeitia gurasoak «Aiga» zahar bat lortu zuen, ikasleek «kotxe amerikanue» deitzen zutena. Txoferra ere euskalduna zen, Alzola deitura zuen markinarra.

En febrero se sumó un grupo más de trece hijos de familias castellano parlantes, a instancia, entre otros, de Bernardo Mesanza, interesadas en suplir la carencia del euskara que ellos habían heredado.

Entzun ditzagun hasiera honetaz María Ángeles Garai, lehen andereñoaren zehaztasunak:

Hemen, San Nikolaseko Parrokian, hor, 4. pisuan dagoen areto eder baten hasi ginan 1957an, urrian. Hori zelan sortu zan? Ba, horretarako gizon berezi eta kementsu bat izan genduan inguruan, Xabier Peña, eta berak lortu eban, ez dakit, gurasoak, irakasleak, eta tokia bilatzea.

Xabier Peñak 1949an Bilboko lehenengo euskaltegia zabaldu eban, Kontxa kalean, eta milaka euskaldundu eta alfabetatu ziran. Berak beti agertu eustan asmo hori: Bilbon ikastola bat sortzea. Berak ezagutzen eban Donostiako ikastola, ezagutzen ebazan Donostiako ikastolak, batez ere Elvira Zipitriaren adiskide mina zan. Lehenengo, Xabierren eskutik beti, Elvira Zipitriaren ikastola ezagutzera joan nintzan. Eta han emon neban denboraldi bat, eta guztiz...bueno,

gelditu nintzan txundituta ikastolarekin, ze... hain toki, gela ilun baten eta txiki baten, eta ikustea andereño harek zelako pedagogia erabiltzen eban, zelako abestiak, eta umeen, ez dakit, bere goxotasuna ikustean,... nik dana, blok guztia benga idatzi eta idatzi ibiltzen nintzan. Berak esaten eban guztia, abestiak eta dana.

Azkenean, bueno, ba, hasi ginan, eta ikasturtea oso ondo egin genduan, oso ondo. Azkenean ikasturtea amaitzerakoan antzerki eta guzti egin genduan,... Eta Xabier Peña aipatu gura dot barrero ere, ze bera izan zan, batez ere, ikastoleen sortzaileen ardatza. Orduan, Xabierrek, ikastola eta gero alfabetatzen ebazan andereñoak.

Ikasturte amaieran baina, Gorpide Bilboko Gotzainak Ikastolari lekua ukatzeko agindua eman zion Jesús González parrokoari.

Irailabarriko Frantziskotarren komentuan hartu behar izan zuen babesa handik hilabete batzuetara, 1959.eko urtarrilaren 8an, alegia, Aita Eugenio Agirretxeren laguntzarekin.

Hurrengo ikasturtearen hasieran, jadanik 48 ume zeuden, Ikastolara autobus arrosa nabarmen batean Bilbotik zehar abiatzen zirenak, eta 4 andereño, Gobernadore Zibilak itxi zuen arte, azaroan, orduko hezkuntza ikuskariaren Pablo Sánchez Azpuru jaunaren salaketaren ondorioz:

Siendo la situación que aquí se produce totalmente ilegal y tratándose además de un centro en el que claramente se atenta contra los sagrados intereses de la formación patriótica, entiende esta Inspección que debe procederse a la clausura inmediata del mismo y a exigir las responsabilidades que de las situaciones señaladas en el presente informe pudieran derivarse.

Ikuskariak ama euskalduna zuen, Zornotzakoa, eta berak ere bazekien euskaraz. Patrik Markoartu ikasleari gerra aurreko Euskal Herriko mapa bat aurkitu zion, zazpi lurraldeak hartzen zituen.

Ikuskariak polizia deitu eta Ikastolara heldu zen. Besterik gabe, lau eta sei urte bitarteko ikasle guztiak etxetara bidali zituen, negarrez eta izututa.

Gobernadorearen erabakia gogorra izan zen guraso, andereño eta Ikastolaren bultzatzaileentzat. Jarritako zigorrak eta isunak samurtzeko, katekesia zela adierazi zuten gurasoek errekurtsioan. Gotzainak, oster, idatzi bat igorri zion epaileari, bertan egiten zena katekesia ez zela adieraziz, katekesia ordu beteko saioetan irakasten zelako, asteen hiru aldiz, eta ez egunero eta jardue-ra osoz.

Jon Bilbao, Ikastolako gurasoa eta euskaltzain ohorezkoa, Estatu Batuetako pasaportearen lekukoa izan zen. Amerikar Kontsulatuan eginiko salaketaren ondorioz zazpi urtez Euskal Herritik kanpo bizi behar izan zuen. Urte batzuk beranduago, bere bitartez hasi ziren Lauro Ikastolara etortzen euskal amerikarrak, ingeles lektore lanetan, 90. hamarkadan.

Entzun dezagun, lekukoen azalpen zuzena: Jasone Irarragorri eta Isabel Andia, lehen ikasle taldekoak:

Jasone Irarragorri:

*zer egiten genuen? Jolastu, abestu, antzerkia egin, eta holako gauzak...; baina ere bai, gaiak eta bere... matematikak, kenduketak... Ni gogoratzen naz hamen... gauza bat buruan geratu zen betiko: egun baten, egon ginen klasean, eta bat-batean zabaldu zan atea eta ikusi gendun... holan bibotedun gizon bat, sartu zala, eta holan ipini eban besoa, gorantza, eta guk danok ikaratuta, Andereño Maria Angeles han begiratzen, ipini zan seria seria eta han... eta gure geografia, zen... liburua zen, Euskal Herriko geografia eta mendiak eta bueno holan... eta nik momentu hartan pentse nuen, hau txarra da eta hartu nuen liburu hori, geografia, eta ipini nuen hamen eperdi behean, hamen, eta han geldi-geldi. Eta gero, bueno... gizon hori zan inspektorea, klaro, eta orduen esan zigun abestuteko *cara al sol*, eta klaro guk ideiarik ez zer zen *cara al sol* ez ezer. Ordun serratu zan ikastola, eta bai gogoratzen naz zelan ni joan nintzen etxera, liburuaekin eta batarekin, negarrez, negarrez... ama, ama serratu dabe ikastola ama...*

Isabel Andia:

Iralabarrin, nik uste, ume gehiago egon ginela. Apurtxu bet serio txoa zen, idazti gehiago be egin genduan... irakasle gehiago... Ikastola itxura gehiago zeukan. Be bai bilbotarrak, Bilbo erdikoak ganera...

Jasone Irarragorri:

*han problema bat egon zan, jada gu 8-9 urtekoak, eta ez zan, orain esaten dana, *enseñanza reglada*, ez, ez... eta orduan, ni gogoratzen naiz Ikastola eta gero, bostetan edo seietan... Nik neukan andereño bat erderaz... ikasteko eta gero joateko esamina egiten institutorea.*

* * *

Bigarren hasiera: ikastola, etxerik etxe

1960.eko maiatza – 1966.eko maiatza

Honen guztiaren ondorioz, Ikastolaren proiektua zapuztuta geratu zen, eta sortutako zorrak, ordaintzeke. Xabin Zubirik 25.000 pezetako isuna hartu zuen. Julitak berak, 12.000 pezeta ipini behar izan zituen. Guraso gehienak beldurtu egin ziren eta inguruko arau barruko ikastetxeetan matrikulatu zituzten sei urtetik gorako seme-alabak.

Baina ez ziren denak otzandu. Hilabete batzuen ondoren, 4-6 urte bitarteko umeen guraso gutxi batzuk Ikastolaren sua berpizten hasi ziren, era apa-lagoz eta isilagoz, halabeharrez, Julita Berrojalbizen ekimen eta ardura nagusiz. Euskaltzaindiak 1967an euskaltzain urgazlea izendatu zuen eta euskaltzain ohorezko 1989.ean.

Ikasturtea amaitzeko, JEL (Jainkoa eta Legezarra) Iriondok utzitako etxe-bizitzan bildu zituzten seme-alabak, 1959.eko maiatza aldean, egungo Juan Ajuriagerra kalean.

Ikasturte berria hastean, 1960.eko urrian, ume gehiago batu zen eta Estibaliz Gereño andereñoak bere etxean hartu zuen osoturiko taldea. Baina goizetik gabera Agirretxek sortutako moja-taldean sartu zen eta Agurtzane Olazabal andereñoak hartu zituen, erbestetik etorri berria, Julitak Xabier Peñaren bitartez ezagutu zuena.

Ume kopurua gehituz joan zen eta etxe-bizitza gehiago aurkituz joan behar izan zuten, kontu handiz beti ere, 1966. urtean Ikastolak behin-behineko baimena lortu eta Elkanoko egoitzan ikasle guztiak batu arte. Etxeak 100etik gora izan ziren Abando, Zabalburu eta Indautxu aldean kokatuak, batez ere.

Gehienetan, egonaldi laburrak egiten zituzten etxe berdinean, eta umeak etxez-etxe aldatzen ziren, ezbeharrak konpartitzeko eta auzokoen susmoak edo eragozpenak larregi ez pizteko. Julitak esan bezala, guztiz aipagarria eta eskertzekoa da gehienon jarrera irekia eta pazientzia.

Baldintza hauetan ikasleek 8 urte bete arte hartzen zuten irakaskuntzak ona behar zuen izan, ondorengo ikasketak inguruko lege barruko ikastetxeetan ego ki jarraitu ahal izateko, eta Ikastolarekiko gurasoen gogo onak ez ahultzeko.

Bi eginkizun nagusi zuten honetarako Julita Berrojalbiz andereak eta ikastolako emakume talde bultzatzaileak:

- Bata, andereñoak aurkitu eta prestatu:

Denak izan behar ziren tituludunak. Eta ume talde baten ardura hartu aurretik, Julitaren etxe-bizitzako ikastolan egonaldi bat egin behar zuen andereño orok metodologi berrian eta irakas-baliabideetan trebatzeko. Andereñoak aurkitzea zaila bazen, mantentzea zailagoa gertatzen zitzaien. Sarritan aldatzen ziren. Bulego edo denda baten erraz gehiago irabazten zuten. Aseguro sozialik ez xuten izaten, Lauroko proiektua hasi arte 1973.urtean.

Euskaraz alfabetatzeko, Julitak, Euskaltzaindira bidaltzen zituen andereñoak.

Ikasleentzat eskola-fitxak prestatzeko Iñaki Goikoetxea jesuitarengandik laguntza handia hartu zuen. Sarri abiatu behar zuten elkar Bilboko kaleetan zehar. Eta garaiko gizartean susmo gaiztorik ez eragiteko, emakumea eta klerigoa bata bestearengandik metro batzuk urrunduta joan behar izaten zuten.

Ikastola legeztatu ondoren, Catalunyako berrikuntza pedagogikoko taldeengandik hartutako formazio-laguntza garrantzitsua izan zen, bai eta irakaskuntza esperientzien elkar-trukaketa ere.

– Eta bigarrena, ageriko ekintza osagarriak eta udalekuak:

Ikastolaren lan-onaren islada izan behar zuten. Antzerki, musika eta kantu emanaldi ugariak egiten zituzten Gabonetan, ikasturte amaieran, bai eta Euskaltzaindiaren inguruan eraturiko literatur lehiaketen sariak hartzeko saioak ere.

Aparteko garrantzia eta oihartzuna izan zuten geroago, Ikastolako umeen Lehen Jaunartzeek, San Vicente parrokian. Ikastolako umeak ez zuten gutxiago izan behar beste ikastetxeetakoak baino. Tunika zuri dotorez janzten zituzten eta dena zehaztasunez prestatzen zuten. Euskaraz egiten zituzten eta euskararen aldeko agerraldiak ere baziren. Guztiz hunkigarria gertatzen zitzaien askori garai hartan kantak eta sermoiak euskaraz entzutea, eta abertzale asko hurbiltzen omen zen ospakizun horietara.

Lehen udalekua Arrazolako *Kiputxena* baserrian eratu zuten 1960. urteko udan, etxe-bizitzetan ikasleek hartzen zuten hezkuntza saioen osagarri. Ondorengoetan Nafarroako Deikaztelun, FUNCOR enpresaren laguntzarekin, Bermeoko Mañu auzoan, etab. Hona, behintzat, Xabier Kintana euskaltzain osoa ere noizbehinka azaltzen zela komentatzen zuen Julitak. Azkenetan Bizkaia osoko ikastoletako umeak parte hartzen joan ziren.

Ekimen hauen oihartzuna Bilboko Deustu, Matiko, Santutxu eta beste auzoetara zabalduz joan zen, bai eta herri askotara ere. Parrokia edo komentuen laguntzarekin gehienetan Ikastolen haziak Bizkaitik zehar zabalduz joan ziren, Julitaren aholku eta gidapean, beti ere. Bermeora, esate baterako, Anton Ormazak deitu zituen. Julita, Mª Angeles Garairekin joan zen eta bere zazpi urteko alaba Isabel ere eraman zuen, bertoko guraso taldeari zelan euskaraz gain gaztelaniaz ere ederto hitz egiten zuela erakusteko. Eta ingelesean ere moldatzen hasten zela.

Garai honetako Ikastolaren zehaztasunak Begoña Zaratek, orduko ikasle batek, emango dizkigu:

Begoña Zarate naiz eta nire etxe aurrean nago, Maria Diaz de Haro 16, portala da, hemen jaio nintzen eta... oraindik hemen ni ez naiz bizi orain, baina nire ama oraindik hemen bizi da, 4. pisuan, eta hau zan nire lehenengo, nire etxea, eta nire lehenengo ikastola...

Hona etortzen ginen, 15-18 ume, ibiltzen ginen etxerik etxe,... holan ibili ginen etxerik etxe, bada, 8-9 urte izan arte. Jada, klaro, ikastolak ez zeukan ofizialtasunik, orduan, orduan hasten zan batxilerra 10 urterekin, 10-11 urterekin, eta joan behar ginen kolegiotara. Han egin nuen batxiler osoa, Veracruzen, COU egin nuen Bilboko instituto zentralean eta handik pasatu nintzen Deustuko Unibertsitatara, ingeles filologia ikastera. Han amaitu, eta Lauron hasi nintzen lanean, ingelesezko klaseak ematen eta han jarraitzen dot, jada, 27. urtea, han nagoela.

Kolegio hasiera ez zan erraza izan, dana hain ezberdina, eta gogoratzen dot, lehenengo egunean, kolegiotik bueltan, etxera etorri nintzenean, gurasoek

galdetu zidaten: zelan kolegioan lehenengo egunean,... eta zer egin duzue, eta kontatzen nien... dana erderaz, pupitrea geneukan, eta dana zan oso ezberdin. Eta han danak ilaran jarrita, lehenengo otoitza egin, eta otoitza amaitu eta hasten ginen abesten, eta etxera joan eta kontatu,... otoitz egin dugu eta gero abestu dugu, eta zer abestu duzue?, eta hasi nintzan abestuten abestu genuena eta klaro, zan Espainiako himnoa.

Sasoi hartatik baditut hemen liburu batzuk oso... bihotzez gordetzen ditudanak, eta hau bereziki maite dot, gainera,... daukalako andereñoaren dedikatoria niretzat eta hemen jartzen du... «Zaratetar Begoñak, ikastolako lehenengo saria 1961-62. ekitaldian», eta irakasleak eta andereñoaren izenpena: Intxaustiari Alazne. Andereño hau nik ez dot oso ondo gogoratzen, andereñoak aldatzen ziren, eta bai, nik uste dot, gehien denbora gehien egon zana gurekin zan, andereño Zeberi, nik izen hori buruan daukat, andereño Zeberi..., uste dot Zeberi Mardalas zala.

Eskolaz aparte, nik gogoratzen dot, urtean behin, uste dot, kurtso amaieran joaten ginela Euskaltzaindiara, orduan Erribera kalean zegoen. Eta aparte, eskolatik aparte, baita gogoratzen dot udan joaten ginela udalekuekara, joaten ginen Arrazolara, euskara praktikatzera, eta han euskaraz bizitzera, bi aste, hiru aste. Joaten ginen klasekideak eta neba-arrebak ere. Nik uste dot izango zela hostal bat edo, beheko pisuan taberna bat eta goiko gelan egongelak. Eta logela bakoitzean lo egiten gendun lau-bost umek, ohe bakoitzean bi-hiru, depende zelako ohea. Ez zen bereziki horretarako prestatua izan, baina oso pasatzen genuen eta oso oroimen onak ditut egonaldi haietat.

Nire gurasoak beti egon dira oso eskertuta euren auzokideekin, esanez, inoiz ez dutela inolako oztoporik jarri, hainbeste ume gora behera, eguenero lau aldiz, gora behera, eta bueltan arratsaldean, eta etxeko zaratak. Gurasoek esaten dute inoiz ez zutela inolako kejarik jaso, ezta? Gogoratzen dot etxeko atezaina, zan Guardia Zibil jubilatu bat, eta berak bazekien nire etxean zer gertatzen zan, eta inoiz ez zuen ez kejarik jarri, ez..., beti oso ondo tratatzen zigun.

Bosgarren pisuan,... Garellanon lan egiten zuen militar bat zan, nahiko, bueno, kargoduna, uste dot koronela zala edo... eta noski berak,... etxe azpian zeukan hori dana... ume pilo hori, zaratak egiten, eta berak bazekien nire etxean egiten zana, eta behin etorri zan gure etxera, agur esatera, Euskal Herria itzi behar zuela. Eta aipatu zuen, bada, bizitzaren kontradikzioak, ezta,... berak zenbat urtetan,... jakinda zer gertatzen zan nire etxean eta inoiz ez zuela ez protestatu, ez ... oztoporik jarri, ez salatu ez ezebez. Eta hori dana bera bizi ondoren, eta berak hemengoa izanda, alde egin behar zuela hemendik.

Baita ere gogoratzen dot, hemen pasteleria bat dago, eta lehen ere pasteleria bat zegoen,... beste jabe batzuk ziren lehengoak, eta ni jada, **Lauron** nengo-ela lanean, behin, pasteleriako alabak, hara bidaltzen zituen umeak, eta behin kontatu zidan txikitan berak, ikusten zuela nire etxera zenbat jende, zenbat ume joaten zan, mugimendua ikusten zuen hemen, eta behin bere amari galdetu ziola: zer gertatzen da Zaratetarren etxean? Amak erantzun zion, bueno badakizu... lau neba-arreba dira eta beti dago urtebetetzeak eta ospakizunak eta han beti dagoelako saltsa... eta berak esaten zidan, jo zelako enbidia pasatzen nuen nik.

* * *

**Behin-behineko baimena eta legeztatzea:
Resurrección Mª de Azkue Ikastetxea**

1966.eko maiatza - 1968.eko maiatza - 1973

Eskola-liburuak, derrigorrezkoak

Julitak 1965.eko abenduaren 21eko hezkuntza legearen berri izan zuen: orduz gero, eskola-liburuak derrigorrezkoak ziren ikasleen Lehen Hezkuntzako ikasketak ziurtatu eta ondorengo lehen Batxiler ikasketak hasi ahal izateko.

Eskola-liburu horiek baimendutako ikastetxeek baino ez zituzten eman-go. Baimen gabeko ikastetxeetako 9-10 urteko ikasleek Eskola Publikoan egin behar izango zituzten horretarako azterketak.

Ordura arte, Batxiler aurreko «Ingreso»rako arazorik gabe hartzen zituzten inguruko ikastetxeek Ikastoletako umeak, egoki prestatuta ikusten zituztelako.

Egoera berriaren aurrean, derrigorrezkoa iruditu zitzaion Julitari Bilboko etxez-etxeko Ikastolako ikasle eta familientzat ofizialtasuna lortzea.

Ikastolak horretarako egoitza behar zuen, ikasgelak kokatzeko. Tere Ro-taetxe euskaltzalea eta Ikastolako kolaboratzaile apartekoak, Elkano kaleko 6. zenbakiko 1. solairuko ezkerre eskaini zuen, hutsik zegoena, errenta sinboliko batez. Bertan kokatu zen ikastola. Hurrengo urtean, eskumaldekoa ere hartu zuten. Eta geroago, ikasle kopurua urtez urte gehitu ahala, Gran Vía 33.eko lehen hiru solairuak.

Baina ikastetxe bat legeztatu ahal izateko, funtsezkoago zen oraindik lege barruko entitate baten arauzko titularitatea eta babesa lortzea.

Xabier Peñarengana zuzendu zen berriro ere Julita, eta honen bidez, Alfontso Irigoienengana jo zuen, Euskaltzaindiko orduko idazkaria.

Legeztatze prozedura, Bilbon eta Madrilén

Alfontso Irigoien berehala konturatu zen arazoaren garrantziaz eta Ikastola legeztatzearen aldeko lanari gogor eutsi zion, bere indar eta eragin guztiekin, Julitarekin batera.

Ikastolari babesa ematearen aldeko proposamena Euskaltzaindiaren batzarrean aurkeztu zuen Alfontso Irigoienek 1966.eko urtarrilaren 28an. Alde onak eta txarrak eztabaidatu ondoren, onartu egin zen. Hemendik aurrera, Euskaltzaindiak Ikastolen ibilbidea hurbilagotik jarraituko zuen eta elebitasunaren aldeko ekintza ugari sustatuko zituen.

Otsailean egin zion baita Foru Aldundiko Buruari Ikastolaren aldeko idatzi baten eskabidea, hurbilekoa zuen Fernando de Ibarra Diputatuaren bitartekaritzaz, hezkuntzako Ikuskariak esan baitzien:

Si ustedes consiguen esa comunicación de la Diputación todo podría ser mucho más fácil.

Erantzuna maiatzaren 23an sinatu zuen Foru Aldundiko Buruak:

... dispongo se haga llegar a la Academia de la Lengua Vasca la complacencia con que la corporación ve la creación de dicho colegio de Primera Enseñanza, donde ha de cultivarse el vascuence, juntamente con el idioma oficial.

Maiatzaren 25ean idatzi zion Madrileko Hezkuntza Ministerioko Lehen Hezkuntza Zuzendari Nagusiari Ikastola legeztatzeko arauzko eskabidea:

Que teniendo el proyecto de abrir un colegio de primera enseñanza denominado Resurrección María de Azkue, en memoria de tan ilustre vascófilo, en el piso primero izquierda de la calle Elcano número seis de la Villa de Bilbao, que constará de seis unidades de enseñanza para niños de ambos sexos, párvulos y hasta ocho años, en el cual se enseñará, además de el idioma oficial, en lengua vasca, para cuya apertura se presenta toda la documentación exigida por la ley, así como la comunicación de un decreto de la Exma. Diputación de Vizcaya apoyando la iniciativa,

Solicito de V.I. sea concedida la autorización para su normal funcionamiento.

Ikastolaren inaugurazioa eta behin-behineko hasiera

Inguruan irudi ona agertzeko eta orduko autoritateen eragozpenak gutxitzeko, ekainean inauguratu eta bedeinkatu zen Ikastola. Espainiako bandera ipini zen, bai eta Francoren irudia ere, Sortzez Garbiarena eta Gurutzea. Gotzaina, Gobernadore Zibila eta Inspektore Burua gonbidatu zituzten. Honek atsegin handia hartu omen zuen, arauzko Espainiako bandera ikustean, eta ordura arteko ikastolarekiko bere jarrera ezezkorra aldatzen hasi zen. Elizbarrutiko gotzaina ere, Gorpide jauna, lehenago Ikastolari trabak ipintzen ibilia, gaztelaniaz eta euskaraz mintzatu zen, eta elebitasunaren laudorio biziak egin zituen.

Miguel Angel Astiz nafar kazetariak, Euskaltzaindiko kidea eta Ikastolaren bultzatzaile bizia, hurrengo egunean, *La Gaceta del Norte* egunkarian inaugurazioaren berri zehatza eman zuen, euskara goraipatuz, eta euskararen iraupenerako Azkuerena bezalako ikastetxe elebidunen beharrezana nabarmenduz.

Eta honen guztiaren ondorioz, eta ohi zenez irakasleen arauzko agiriak aurkeztu ondoren, Hezkuntza Ikuskariak behin-behineko hasierarako baimena eman zion Ikastolari.

Legezko baimena, berriz, ez zen heltzen. Eta kezkatzen hasi ziren ikastolako gurasoak 1.968. urtean. Are gehiago, Bizkaiko Hezkuntza Ikuskari berriak, Jose Maria Zapater jaunak, trabak ipintzen hasi zitzaizenean eta eskola liburuak ukatuko zizkiela esan zienean, Ikastetxeak legezko baimenik ez zuelako:

ustedes tendrán que llevar a examinar a los niños a la escuela pública más cercana.

Julita Berrojalbizek, Sanchez Aizpuru aurreko ikuskariarengana jo zuen, azalpen baten bila. Eta honek Bilbon arazoak izango zituztela eta zuzenean Madrilera jotzeko esan zion, Lehen Irakaskintzako Zuzendariarekin zuzenean hitz egiteko.

Julita Berrojalbiz, Alfonso Irigoien eta Tere Rotaetxe, Madrilera joan ziren. Madrilén ziren ere, Fernando Ibarra, ordurako jadanik Bizkaiko Foru Aldundiko presidentea zena, eta Antonio Arrue, euskaltzain osoa eta Gorteetan Gipuzkoako prokuradorea. Prozedurari bultza egiteko laguntza eskatu zieten eta, Julitak komentatu bezala, Antonio Arruek zabaldu zizkien Ministerioko atak, edonontzat irikigaitzak garai hartan, are gehiago ikastola batentzat.

Apirilak 17ko goizean hartu zituen Tena Artigas jaunak Lehen Hezkuntzako zuzendariak. Sanchez Azpuru lehenagoko ikuskariaren aldeko informea eskuetan zuen, zeinetan beste batzuen artean esaten zuen:

que era una vía mejor para atraerse a los vascos.

Hala ere, legeztatzea ez zela posible esaten zien behin eta berriro.

Halako batean esan omen zien:

esto mismo me lo ha solicitado un colegio inglés y ...

eta orduan Julitak, aurrera egiten utzi gabe:

pero no nos va a comparar con el colegio inglés, que es una lengua extranjera...

esan omen zion.

Bat-bateko ateraldi honek txundituta utzi omen zuen eta pixka bat eba-kita bezala. Baina ez zuen amore eman. Alfontso Irigoien ere saiatu zen eus-kaldunak ez dugula zertan bigarren mailako hiritarrak izan behar eta garen be-zalakoak aitortzea sor zaigula eta antzeko argudioekin saiatu zen. Baina elkarrizketatik esperantzarik gabe atera ziren.

Horrela agertu ziren Abandoko geltokian, Madriletik bueltan, goibel eta nahiko etsituta, itxaroten zeuzkaten guraso eta lagunuen aurrean.

Handik eta bost egunera, ordea, Lehen Irakaskuntzako Zuzendariaren te-legrama heldu zitzaien esanez:

Fecha hoy firmóse orden autorizando funcionamiento colegio no estatal en-señanza primaria Resurrección María Azcúe, (sic) esa capital.

Jarrera aldaketa honetarako, agian lagungarri gertatu zen ere, apirilaren 16an izandako Hezkuntza Ministerioan aldaketa, elkarrizketa egunaren bezpe-ran, izan ere. Ministeritza arduradun berria Villar Palasí zen, Frankismoaren azken aldian hezkuntza sistemaren erreforma nagusia burutu zuena, oina-rrizko hezkuntza orokorra ekarri zuena.

Erabakia 1968ko maiatzaren 7an argitaratu zen boletin ofizialean.

Hizkuntza bietan irakasteko legeztatutako lehen ikastetxea izan zen Eus-kal Herri osoan, euskara hezkuntza legean oraindik onartu gabe jarraitzen ba-zuen ere.

Legeztapena bultzatu eta lagundu zuten guztiak garaipen honetaz arro egon dira beti eta geroagoko aurrerapenen aitzindari bezala ikusi izan dute.

Helburutan sendo, bideetan malgu: ikastolari kritikak eta legeztatzearen aurkako iritziak

Ikastolako gurasoek eta bultzatzaileek aurkitzen zituzten oztopoak eta zailtasunak ez ziren izan bakarrik orain arte aipatutakoak.

Hezkuntza-ikuskari berriek legeztapena indargabetzeko Ikastolari trabak ipintzen jarraitu zuten. Eta *Lauroko* proiektua hasi zutenean tramite guztiak ezerezetik hasi behar izan zituzten eta aurretiaz lortutako baimen guztiak kontutan izan gabe.

Bestalde, sarri askotan entzun behar izaten zituzten inguruko lagun edo senitartekoengandik honelako esaldiak:

estais jugando con la educación de vuestros hijos. No tenéis derecho a hacer lo que hacéis. El euskara está muerto. ¿Euskara? ¿Por qué no inglés?

Julitak eta..., erantzuten omen zieten:

ya lo veréis, nuestros hijos mejor que los vuestros.

Eta horrela gertatu zela komentatzen zuen geroago, ikastolako ikasle gehienek unibertsitate ikasketak egin zituztelako. Irakaskintza elebiduna ikasleen ikasketa prozedurak aberasten dituela sinesten zuten. Andereñoen prestakuntza eta lan-onaren konfidantza osoa zuten. Ikastolako ikasleek ondorengo ikastetxeetan jarraitzen zuten ibilbide onaren jakinean zeuden eta hezkuntza Ikuskariak berak Ikastolaren hezkuntza kalitatea sarri goraiipatzen zuen. Ipin-tzen zizkien trabak azpiegitura akatsenak ziren edota administrazio arauenak.

Gizatalde batzuentzat, berriz, ikastola burges-txiki abertzaleen proiektu indibidualista zen, iraganaren nostalgiaz kutsaturikoa, etorkizun gabea, ar-buiagarria.

Abertzale asko, bestalde, legeztatzearen aurkakoak ziren. Ez zuten inon-dik inora onartzen Ikastoletan Espainiako bandera eta gainontzeko sinbolorik ipintzerik, itxura emateko bazen ere. Bilbotar euskaltzale epelen jokaera «ko-laborazionista» arriskugarritzat hartzen zuten, Ikastolen benetako euskal sena ezabatu egiten zuena. Elvira Zipritia bera biziki hasarretu zen legeztatzearen berri izan zuenean, eta urteetan garatutako Bilbo eta Donostia aldeko ikasto-len bultzatzaileen arteko harremanak, aldi luze batean, etenda geratu ziren.

Eragozpen eta kritika guztiak ez ziren nahikoak izan ikastolako talde ar-duradun eta gurasoen gogo bizia eta ahaleginak gutxitzeko. Seme-alabak eus-karaz ikasten aurrera egiten ikusteak era guztietako kritikak eta zailtasunak in-dargabetzen zituen.

Ikus ditzagun Elkano Ikastolako lekukoen testigantza: Begoña Insunza, gurasoa eta emakume talde-arduradun kidea; Mertxe Sagarna idazkaria; Olatz Larrauri eta Koldo Zabala ikasle-ohiak:

Begoña Insunza:

oinarrie, Ikastola honen oinarrie izen zen... hainbet une egoten zirean han etxerik etxe eta emon ein bihar jakon urtekera bat, eta emon jakon urtekera, eto-rrri hemen [Elkano kalea], ipini gendun hemen, 6en ezkerreko pisuen, ezker-ral-deko pisuen, izen zala Tere Rotaetxerena,... eta gero hanibeste ume, ez gendun

euki lekurik, ta orduen bildu zan dirue, bueno ipini gendun, beste... alde biek, eta legalizaziñoa dala ta, bada, ez gendun beste erremediorik euki, espainiako ikurrina ipintea.

Legalizaziñoa oso garrantzitsua izen zala, ze ezpabe umeak urteten euri en ikastolatik kartila barik eta kartilak direz beharrezkoak beste ikasketa batera joateko, ta orduen, Julia Sanchez de Aizpurua inspektoreagaz..., bueno, geratu zirean Madrilera joateko. Baimena etorri zen ez zala ikastola bai euskaraz ikasteko, baizik euskeran ikasteko, erderaz esanda: «no era para el aprendizaje del euskera, sino para aprender en euskera.

Mertxe Sagarna:

hemengo ikastolako gobernua guraso batzuk sortuta egoan. Guraso horrek bertako ikastolako antolaketa eroaten eben, eta esate baterako, Julita Berrojalbiz izaten zan Pedagogia arloko arduraduna, zuzendari pedagogikoa eta irakasle eta pedagogi arloko gauzak berak eroaten zituen.

Begoña Insunza:

Tere Rotaetxe izaten zan, diru bila eta ibiltzen zana, eta gero ikastolaren konponketa eta horren ardura guztie berak eroaten eban. Euskaldunek izan zirean andereñoak, baie behar bada, diru asko ez gendunez euki, seguru barik egon zirean eta hori izen zen inportantea. Gero Lauron izen zen beste gauze bat.

Mertxe Sagarna:

Ikastola, hemen Elkano 6ko lehenengoko pisan, hemen agertzen diren zuriz dagoen leihotian egoten zan, atzeko erdialderaino; 8 edo 10 gela, ez dot gogoratzen ondo, 8 edo 10 gela izaten ziren. Egoten zan idazkaritza bat, eta gero... komunak eta gero, gelatxo bat umeak jolasteko, atzeko alderdien. Ze... hemengo irakasleak ezin izaten ziren Plaza Eliptikara joan jolastera txikiak ziren ta.

Behar egiteko andereñoak bilatzea guztiz gata izaten zan, ze orduko denboretan seguru barik gengozan eta Seguridad... ze dirurik ez egoan, Seguridad social barik behar egitea, ba jendeak. Eta gero tituluak..., tituludun irakasleak ziren danak, danak, eta irakasle batzuk ganera Errepublikako denboran irakasle izandakoak eta oposiziñoak galdutako irakasleak ziren, eta horregatik, adibidez, Trini Torrontegi, Pilar Muñategi eta horrek ziren, Julia Egia,...

Begoña Insunza:

umeak ikastolara eroaten genduzen gurasoak, ez ginen guraso normalak, ze normalak izengo baginen, ez gendun ipiniko gure semeak arrisku horretan, ze arrisku handie izen zan. Baia euskarari euki gendun maitasuna izen zen oztopo guztien gainetik bultzatu egiten gendune.

Koldo Zabala:

guretzako hemen klaseak ematea nahiko gauza ona zen, bertan gennuelako etxea, oinez etortzen ginen, giroa nahiko ona zen, eta bueno..., batzartu egiten ginen gela batzuetan, hasiera batean nahastuta geunden, klase batzuek eta beste batzuekin, eta maila desberdinetan...

Olatz Larrauri:

Elkanoko ikaslea izan nintzen 3-4 urtetik, 7 edo 8 urtetara, bertan egon ginen eta gogoratzen dodan gauza bixi bat zan, orduko abestien artean, Espainako erreserki edo himnoa irakasten zigutela, bada ez bada, inspektorea hamendik agertzen zen. Ni ikastolako abestiekaz etxera joaten nintzen, nire amari abesten nion Espainiako himno hori, ta konturatzen nintzen ez zitziola batere gustatzen, eta ez nuen ulertzen zergatik.

* * *

Centro de estudios Oñate

Azkue Ikastolaren jarraipena

1.968ko urria

Azkue Ikastolako ikasleak Lehen Hezkuntza amaitu eta inguruko ikastetxetara aldatu behar izaten ziren, 10 urterekin, garaiko oinarritzko Batxilergo ikasketak burutzeko.

Ikastola proiektuari jarraipena eman gurean guraso taldeak Centro de Estudios Oñate delakoa sortu zuen. Eta titular bezala, Centro de Estudios Oñate Sociedad Mercantil Anónima eta mugagabea, 50.000 pezetako kapitalarekin.

1968.eko otsailean Azkueko guraso eta ikastolako laguntzaileen artean honako idatzi hau zabaldu zen:

Euskera -gaztelera-ko lehenengo ikastola sortzeaz, Euskaltzaindiaren babespean, Bizkaiko seme guztientzat, bertan jaio diren guztientzat eta baita kanpotik etorri direnentzat azken urteotan, geurea dan hezkuntza erabiliz ikasteko aukera eta bidea zabaldu zaie. Baina bide zabalitze horri jarraipenik ematen ez bazaio, ikastolek egindako lanari jarraituz, bigarren irakaskintzako ikastetxe bat sortuz, bertan ume euskaldunek batxilergoa elebitasun barruan egin dezaten, lan hori osagabea izango litzateke.

Donostiako Santo Tomas Liceoak arrakasta handia lortu du batxilergoa elebitasunaren barruan sei urtez irakatsiz. Bizkaitarrok ezin dugu atzera egin, ba gure kulturaren berbiskundearen aurrekuntza honetan, eta, nahiz eta mundu osoaren ondasuna izan, eta mundu guztiko Unibertsitate guztietan izan euskal katedrak, geuri eta Euskal Herrian bizi garen guztioi, edo bertan jaio garenoi, nahiz eta ez bizi bertan, dagokigu zaintze, babes eta zabalkunde zeregina. Hau da, ba, «Centro de Estudios Oñate»ren jaiotzaren zioa, inor baztertu gabe, ahaleginak bateratuz hain helburu zintzoa lortzeko, hau da, euskal kultura zabaldu eta sendotu bere oinarrietatik hasirik.

Gran Vía 33ko laugarren solairuan kokatu zen, Azkueren egoitzaren gainean, izan ere. 1.968.eko urrian izan zuen hasiera eta 1.973ra arte iraun zuen, Lauroko proiektua indarrean ipini zen arte. Akademia moduko bat zen eta azken azterketak institutoan egin behar izaten zituzten ikasleek.

Entzun ditzagun lekukoak: Karmele Goñi, Miren Goitia eta Txaro Mujika, emakume arduradun taldekoak; Ines Albizua, andereñoa; eta Gorka Estebez, Itziar Mujika eta Olatz Larrauri ikasle-ohiak:

Karmele Goñi:

Oñate sortu zan, eskola... Azkue bukatzen zutenian umiak, 8 urtetan, ez zeukalako jarraipenik eta ordun joaten ziran monja edo fraileen eskoletara... ta gure lana ematen zun bukatzen zala han. Ordun, ausardi askokin pentsatu zan egitea zerbait hori jarraitzeko. Eta egin zan, sortu zan, Sociedad Anonima Merkantil bat, Sociedad Limitada, Sociedad Anonima, eta jarri ziran bost persona, lau guraso eta beste... gure lagun bat abokatua, eta haiekin egin zan, 6 de julio de 1967, egin zan dokumento hau. Dokumentu hortan, nola zan merkantil, edozein lana egiteko ez genduen eskatu behar gehiago, ez baimenik eta ez ezer ez.

Hortarako hartu gendun etxe hontan [Bilboko Gran Vía, 33], zan Banco Vizcayana, alokatu gendun 3. pisua, 3. pisu hortan, jarri zan lehen urtea. Gero polik-poliki, etxe guztiak, pisu guztiak hustutzen joan ziran, eta guk hartu ginduzen. Batzuk, Resurreccion de Azkue ikastola pasatzeko gerora, zergatik pisu hartan ez ginan sartzen, eta bestea goikoa beti batxilerrera, ta dirua lortzea, eta paper guztiak egitea... izan ziran gizonak egiten zutena lana, horietan, bateko bat izan zan nere senarra, Joxe Maria Mujika, eta gero diru biltzaileek ere izan ziran, baita ere Tere Rotaetxe. Hor jarri zenean Batxilerra, hiru urte besterik ez gintuzten euki, zergatik ordurako, ikusi gendunian hainbeste ume genduzela Azkuen eta hemen ere, urtetik urtera igotzen ari zirela batxilerra nahi zutenak egin, pentsatu zan kolegio bat egitea, baina ikastola bat handia. Hemengo arduraduna izan zan, Miren Goitia.

Miren Goitia:

gure lana? Material berria sortuteko, material jolas sortuteko, eta garbitasuna adibidez... eta umeak,... eta... apurtxu bet... Gauza bai, horra Plaza Elip-tikara eroaten genduzan umeak jolastuteko, etorri egin jakun polizia munizipal... Baita ere administraziñoa mantentzen nun, administraziñoa ordaintzeko,...

Txaro Mujika:

bueno, pues empezamos a venir, nos poníamos un día cada una, pero como muchas veces, pues había madres que no podían venir, pues te decían: hoy puedes venir?... Yo solía venir dos días a la semana, el teléfono si llamaban, si venía algún padre alguna cosa, o algún recibo, o cualquier cosa... Y luego abrir las puertas a todos, y luego tener cuidado en el pasillo,... salían de las clases y armaban unos,... en los pasillos,...

Karmele Goñi:

erosteko gauza guztiak behar ziranak, bai ikastola baterako eta besterako izan zan Tere Rotaetxe. Tere Rotaetxe izan zan benetako ardatza. Tere izan zan ardatza.

Inés Albizua:

danetik falta gendun, material gauza dana falta gendun, dana, baina hori guzti hori konpontzen zan, gure borondateagaz, lan onaz eta gure, ez dakit, ondo egin gureagaz,... liburu falta, itzela eta materiala era guztietako material falta...; orria, ingurustia edo papela ez zan ikasleena, dana zan danena, eta ez dakit, nik

pentsetan dot, hori be... heziketa guztiz pedagogikoa, alde batetik, eta beste ale batetik soziala be bai badala. Esaterako fitxak egin behar genduzanean, esate baterako, andereñoak prestatzen eban,... fitxa hau landu behar dogu edo bestea. Eta gero hainbeste fitxa behar ziran lez, hainbeste umeentzat, gero... zuk 10 beste guraso batek beste 10, besteak 10, eta holan egiten zan.

Umeak joaten zirenean institutorea joaten zirean ondo, ondo, ondo preparaute, ezta? Eta baten baina sarriago emon doskue, zuzendariari emoten eutsien zorionak, hain ondo, eta zelango... erantzun oso onak ateratzen ebezelako, esaten euri en guztiz ondo preparaute joaten ziralara.

Gorka Estévez:

ni Gorka Estebez naz, eta etorri nintzan hoan 11 urterekin, Azkuetik nentorren, eta hemen egin nuen batxilerr elementala. Oroimenak edo nik daukadan garrantzak oso bitxiak dira. Adibidez, jolastokiaren asuntua: gure jolas lekua Moyua enparantza zen, hori euria ez denean, orduan, hemengo pisuko sukaldean, han sartzen ginen jolasteko. Hemen, pisu baten ez zegoen aukerarik gimnasia egiteko, orduan, Escolapios ikastetxera joaten ginen. Hemendik, 10:00etan poltsa hartu, eta han gela baten sartu eta imajina, ezta? Azkenengo bi urtetan jarri zen hemen holango harri bat, eta beti andereñoak eta... hemen daukazue Lauroseko lehenengo harria, eta nik... azkenean lortuko dot ikastetxe arrunt batera joan, ezta? Nik ez nuen ezagutu hori.

Itziar Mujika:

hemen egon ginan hiru kurtso. 1. batxilerr, 2. batxilerr ta 3. batxilerr. Zu zinan bigarrenekoa, neu nengoanean 1. mailan, zu 2. mailan. Ginan hiru kurtso, gu gehienak ginan, eta gure gela zan etxeko saloia, handiena, gu etxeko saloian. Gu 10 ginen. Bai eta gu..., buruz ez naz akordaten, egia esateko. Guretzat bai trauma handiena izan zan joan behar ginala examina atera libretik institutorea, orduan institutorea zentralera joaten ginan, neskak alde batetik eta mutilak bestetik, hori be bai aluzinantea zan guretzako, gu gelan geunden danak batera.

Gorka Estévez:

ba beste gauza bat, hemen urte osoa euskeraz ikasten eta gero, ekainean institutorea azterketa erderaz, eta hori, be bai... hori ez zen erreza.

Itziar Mujika:

andereñoa, ni 1. batxilerrren eukin neban horrela garrantzitsuen da Agurtzane Alberidirekin akordaten naz; 2. mailan batxilerrren Ines, Ines...

Olatz Larrauri:

garai hartan errezagoa zan beste ikastetxe baten umeak sartzea, hona sartzea baino, eta gure gurasoek apostu gogor bat egin zuten, arriskutsua,... eta guzti horrek merezi izan duela, eta gure seme-alabek jarraitzen duela ikastoletan, kasu honetan Lauron.

Gorka Estévez:

ni gutxienez, ez naiz egon Lauron, baina nire seme biak han daude.

* * *

Ikastolaren proiektu berria:**Cooperativa de enseñanza *Lauro*****1973.eko iraila - 2007**

Azkue Ikastolako ikasleen kopuruak etengabe handituz jarraitzen zuen, bai eta Centro de Estudios Oñatekoak ere. 630 ikasle izatera heldu ziren, 72-73 azken ikasturtean.

Ikasgela egokietarako leku falta izugarria zen, bai eta jolas orduetarako, irakasleentzako, etab. Elkano eta Gran Vía-ko eskola egoitzek ez zuten gehiagorako ematen.

Arazo horiei hoberen erantzuteko eta bere seme-alabei beste inon baino hezkuntza hobea eskaintzeko, eta euskaraz, ikastetxe berri bat egin behar zela pentsatzen hasi ziren ikastolako gurasoak 1.969. urtean.

Hezkuntza erreforma garaiak ziren, bestalde. Espainiako Gorteek, 1970eko abuztuan onartuko zuten Luis Villar Palasí Ministroaren «Ley General de Educación» delakoa, 71-72ean indarrean ipintzen hasi zena. Eskola eta unibertsitate aurreko ikasketen egituraren diseinua erabat aldatuko zen: ikasle guztien oinarriko hezkuntza hamalau urtera arte luzatzen da (OHO - E.G.B), eta 10-14 urte bitarteko orduko oinarriko Batxilerra desagertu egin zen. 1971eko Ministerioko aginduak zehazten ditu O.H.O.ko eskola berrietarako gutxieneko bete beharreko baldintzak: ikasgelako metro karratuak; zientzia-laborategi, preteknologia eta biblioteca ikasgela bereziak; talde handietan ari-tzeko gela polibaliadunak; jolas ordu eta kirol ekintzetarako espazio estali eta ireki handiak, etab.

Erronka hauei egoki erantzuteko, Ikastolak eraketa eta azpiegitura beste eredu bat behar zuen.

Gran Vía-ko egoitzan egin zen bileran 16 pertsonako Batzordea osatu zen ikastola berriaren proiektua aurrera ateratzeko eginkizunaz.

Horretarako guraso bilera, elkarrizketak eta galdekizun zehatzak ere egin zituzten, zerbitzu motak erabakitzeko, diru-ekarpenak, prezioak, etab.

Batzorde burua Josu Beldarrain konstruktorea ipintzen zuten, erraz ulertzeko moduko arrazoiengatik. Hemendik aurrera, gizonezkoak ardura gehiago hartzen hasi ziren.

Batzordea, ondoko lanak betetzen joan zen proiektu berria aurrera ateratzeko:

- **Ikastetxearen kokapena:** Bilbon ezin, proiektuak eskatzen zuen lur azaleragatik, eta Bilboko Udalaren gomendioz, Loiu aldera abiatu ziren. Bertako *Lauroeta* auzoan *Lauro Txikerra* izeneko baserria aurkitu

zuten, 46.730 metro karratuko lur zoruak zituena. Saltzaileak, Ikastola bat egiteko zela jakinda, merkatuko prezioaren azpitik eman zuen, 3.912.239 milioietan.

- **Lauro Hezkuntza Kooperatiba Elkartea:** proiektu berriari eusteko beharrezkoa zen gurasoak erakartzea eta gutxieneko kopurua lortzea. Izan zuten honetan lan nahikorik. Gurasoen Kooperatiba eraketa juridikoa iruditu zitzaien errazena eta proiektuari hoberen egokitzen zitzaiona, 1970.eko otsailean eginiko guraso bileran. Formula hau hartu zuen lehen Ikastola izan zen. Behin-behineko Errektore Batzordea izendatu zen aurreko batzorde kideekin osatua. Ekainaren 1ean inskribatu zuten Madrileko arauzko erregistroan.

Ikastola ireki zenean 422 bazkide ziren. Bilboko gehiengoari, Getxoko Algorta, Loiu, eta Sarriena eta Unbe urbanizazioetako familiak ere gehitu zitzaizkien.

- **Eraikin berriaren proiektua:** Landar Gallastegi eta Nikola Madariagak garatu zuten, ikastolaren senean eta gogoan oinarrituta eta inguruko ikastetxe eta eskola instalazio hoberenak aztertu eta gero. Aparejadorea, Anton Etxebarrieta bazkidea izan zen. Eta ikasle ia guztien bizi-lekua kontuan izanik, jantoki zerbitzua eta bus parkina ere bazituen.

- **Proiektuaren finantziaketa:** familia bakoitzak 30.000 pezetako diru ekarpena egin zuen, 3 zatitan, ikasleak ikastolan hasi zirenerako bikoiztu egin zena.

«Banco de Crédito a la Construcción» delakoarengandik 10 milioiko mailegua lortu zuten Madrilen eta 5 milioiko beste bat lortu zuen Josu Beldarrainek, interesik gabe gainera, «Banco de Bilbao»gandik, Sanchez Asiain jaunaren bitartekaritaz, bazkideen artean Bankuaren bezero ugari zirela argudiatuz.

Bazkideentzako lehen memoria ekonomikoa Alberto Elorriagak prestatu zuen eta, harrez gero, urtero hartu dute.

Entzun ditzagun orduko arduradunen azalpenak: Josu Beldarrain, lehen Presidente, Jon Aldazabal, bigarren Presidente eta Alberto Elorriaga, hirugarren presidenteordea.

Jon Aldazabal:

al principio de la década de los 70, se presentaba un problema de capacidad de las ikastolas entonces existentes, eso dio lugar a que hubo que hacer un proyecto de cooperativa de enseñanza, que transformaba un poco el problema hasta ahora existente, educacional, en un problema fundamentalmente financiero y de riesgo. Hubo que aportar dinero, hubo que hacer aportaciones personales, hubo que hacer tramitación de permisos, y hubo que acometer unas obras

de envergadura; los riesgos eran importantes... En esas condiciones lo que había que hacer era, dos cosas fundamentales: unas obras, y una captación de dinero. Para ello, el primer presidente nombrado de la Junta Rectora de la cooperativa de enseñanza Lauro, que fue Josu Beldarrain, acometió estas dos tareas con un espíritu de sacrificio increíble.

Josu Beldarrain:

*me acuerdo que en una reunión, estaba yo sentado aquí y delante de mí estaba Santi Brouard, y me interrumpió y me dijo: Josu, pero no dices nada de que vamos a hacer... la enseñanza y la cosa de estudios,... y le dije a Santi: Santi yo soy encargado de hacer la ikastola, la obra... **Lauro**.*

Nos dieron un préstamo... la cuantía no te puedo decir; sé que nos dieron, y que quedo semi hipotecado, no hipotecado, pero había... con garantías personales, precisamente yo era garante personal de aquel préstamo.

Alberto Elorriaga:

es cuando empezasteis la labor de proselitismo, porque había que coger cientos de personas, dispuestos a aportar su cuota de cooperativistas, lo más difícil en aquella época, que las ikastolas eran todavía una aventura, casi.

Jon Aldazabal:

la Ikastola, tenía que responder a la enseñanza de un número de alumnos cada vez mayor, y eso significaba tener una estructura de profesorado, una estructura de medios, comidas, etcétera, que no fue fácil de realizar, pero que permitió seguir adelante e ir incrementando el número de cooperativistas, y por lo tanto, el número de aportaciones de socios.

Alberto Elorriaga:

hay un cambio de dimensión gigantesco, porque de ser pequeños núcleos se pasa a ser una gran empresa, con todo lo que supone de transporte de 622 alumnos aquí, de comedores, etcétera, se cambia de... la palabra empresa parece que suena un poco mal, pero... realmente la dimensión de tener pequeños centros, a hacer, un centro con seiscientos y pico alumnos, con todo lo que supone de servicios, autobuses, andereños de autobús, alimentación,...

Lauro Ikastolaren hasiera

Klaseak hasi aurreko egunak larriak izan ziren, ikasgelak, sukaldea, eta dena egoki prestatzen. Bestelako trabak ere baziren: hezkuntza Ikuskariak dena zehatz begiratzen jarraitzen zuen eta «Guerrilleros de Cristo Rey» delako taldearen idatzia ere hartu zuen Errektore Kontseiluko Presidenteak bere etxeko buzoian, Ikastolan egin behar zuten bilerarako lehergailu bat iragarritz: *era Presidente, entonces, Jon Aldazabal.*

Eskola altzariekin Lleidatik etorri behar zuen kamioiak klaseak hasi aurreko goizaldeko 4etan heldu zen.

Lehentsuago guraso talde batek, isilean, ikurriñaren jasoketa egin zuen, lehena izateko, hurrengo goizean derrigorrez ipini behar baitzen Espainiakoa alegia. Alberto Galarzak, Errektore Kontseiluko kideak, egin behar izan zuen lan hau, beti ere, ikurriña era ofizialez jasotzeko eguna heltzen zenean, berak egingo zuela denon konpromezua hartu eta gero. Eta handik urte batzuetara, konpromezua bete egin zen.

Kamioia hustu eta altzari guztiak ikas geletan ipini zituzten gurasoek, goizko 8etarako. Ordu horretan ateratzen ziren lehenengoz Bilbotik *Lauro* Ikastola proiektu berrira, 14 autobusetan, 600 ikasleak, 1973.eko irailean. Bai eta ordura arte *Resurrección Mª de Azkue* edo *Centro de Estudios Oñaten* ari ziren irakasle gehienak, ere. Ikasle nagusienak OHOk zazpigarren maila egitera.

Resurrección Mª de Azkue Ikastetxea, bestalde, bere aldetik funtzionatzen jarraitu zuen Eskolaurre bezala, 1983.urtean itxi zen arte.

*Lauro*ko proiektu berriztatzaileak oihartzun baikorra hartu zuen eta Bilboko euskaltzale eta hiritar askoren laguntza eta babes eskergaitza jaso zuen.

Oso garrantzitsuak izan ziren Bilbon edo Madrileko administrazioan egin beharreko negoziaketetan hartutako pertsona askoren argibide eta laguntzak, euskaltzale biziak ez baziren ere.

Pertsona askok egin zituzten proiektu berrirako ekarpen esanguratsuak, *Lauro*ko proiektu berria eta kultura definituz joan zirenak:

- Bilboko margolari ospetsuek arte-lan ekarpen bikainak egin zituzten, *Lauro*ko hormak apaintzen jarraitzen dutenak.
- Euskal historia eta kulturaren irakasleen informazio iturrirako eta ikasleen ikasketarako ekarpen bibliografiko ugariarekin osaturiko biblioteca.
- Aipatzekoak dira hiru zientzia laborategiak, arkitektoek obragatik ko-bratutako itzulitako honorario-diruez egin eta hornituak, ikasleen zientzien ikasketa esperientzien bidez ahalbidetzeko, *Lauro*ko projektuan jarraibide sendoa izateko.
- Lorategien landare bilduma hautatu eta ekarri zituen Isidro Remente-riak, Errektore Kontseiluko kideak, inguruko berezko espezie ugari-
gain, ikasleak ezagutu eta ingurugiroarekiko sentsibiltatea garatuz joa-
teko.
- Eskolaz kanpoko kirol ekintzetan Angel Zulueta-
ren lana nabarmendu zen: *Lauro*ko futbol taldeari hasiera eman zion eta jokalarien jantziei gerra aurreko euskal selekzioaren kolore berdinak jarri zien.
- Ikasleen eskola-menuak, Santi Brouard bazkideak prestatu zituen. Eta barazkijaleentzat menua hasiera-hasieratik eskaini izan du *Lauro*ko Jo-seba Bidaurreazaga bazkideak eratuta.

Eta era bereziz aipatu behar ditugu hemen, **Euskaltzaindiaren ekarpenak**. Hona hemen, gogoratzeko moduko batzuk:

- Euskara batua edo euskalkien arteko eztabaidan, *Lauro* Ikastolako arduradunek, Euskaltzaindiaren arauak jarraitzea erabaki zuten.
- Euskaltzaindiko kideek euskaratzen zituzten Errektore Kontseiluaren lehen idatziak.
- Ikastolaren proiektua sendotzeko, Alfontso Irigoien, Juan Jose Zearreta eta Ricardo Badiolak lagunduta, 1979.eko ekainean etorri zen *Laurora*, *Laurorik* Unibertsitatara ateratzen zen lehen promozioari orduko D mailako euskara agiria lortzeko azterketa egitera, egungo EGaren baliokidea.
- 1974-75 urteetan, Jose Miguel de Barandiaran, aita Lafitte eta Jean Haritschelhar euskaltzain osoak eta ospe handiko adituak *Laurora* etorri ziren ikastolako guraso, irakasle eta partaide guztiei euskal kultura eta senaz mintzatzeraz:

estas conferencias las gestionó Juan Mari Covian, miembro del Consejo Rector, ya fallecido, sumamente activo y relacionado con las personas de Euskaltzaindia para éstas y otras cuestiones de interés, junto con los socios Xabier Elorriaga, Antón Cuadra e Iñaki Juaristi.

*Lauro*ko proiektu berri hau zuzentzeko eta Unibertsitate aurreko orduko BBB-UBI etapara zabaltzeko, Errektore Kontseiluak Juan Luis Goikoetxea izendatu zuen Zuzendari Pedagogiko, euskaltzain urgazle dena.

Juan Luisek prestatu zituen aipaturiko Euskaltzaindiko «D» ereduak euskara tituluak lortzeko ikasleentzat ikastaro eta saio bereziak Ikastolan. Eta Batxilergoko irakasleak Udako Euskal Unibertsitateko ikastaroetan parte hartzeraz bideratu zituen jakintzagaietako programak euskal erreferentziez osatzeko eta euskaratuz joan ahal izateko.

Gurasoek eta inguruko denek zerbait berezi eta garrantzitsuari hasiera ematen ari zirela konbentzitu ziren. Sentipen honek ikututa, eurentariko batek, aipaturiko hitzaldiaren amaieran, emaztea zegoen klinikara eraman zituen, honek ezer ez zekiela, aita Lafitte eta Haritschelhar, jaio berria zuten semea bataiatzeraz. Aita Lafittek bataiatu zuen, Jean Haritschelharrek ondoan kandela zuela.

Entzun ditzagun azalpen zuzenak eta zenbait lekukoen testigantza: Jon Aldazabal, bigarren presidentea; Aitzol Cuadra, ikasle ohia, aita Lafittek bataiatutakoa; Itziar Mujika eta Koldo Zabala, ikasle ohiak; Angel Zelaieta *Lauro*ko irakaslea.

Jon Andazabal:

para acometer este proyecto educacional, teníamos una preocupación doble, en el sentido de no permitir que dos conceptos como son política y religión, interfirieran en la educación de los alumnos. Eso no era sencillo, porque desde

el punto de vista religioso, había conciencias muy avanzadas, y exigentes, y desde el punto de vista político, la clandestinidad que imperaba en aquel momento, llevaba a los partidos a pretender a hacer la acción sobre el centro, que más o menos se podía tener con la enseñanza.

Si nos ceñimos un poco al tema de Euskaltzaindia, hubo unas aportaciones en los primeros tiempos que dejaron un nivel cultural, plasmado en forma clara. Concretamente, en la primera conferencia que dio José Miguel de Barandiaran fue todo un éxito, hablando de la etnia, definiendo lo que era etnia, y aclarando que no es exactamente raza, sino una convivencia de personas con un medio cultural común. Firmó en el libro de honor y fue la primera firma del libro de honor de la ikastola. También nos dio una conferencia Haristchelar con toda su capacidad de expresión, y el Padre Lafitte que aprovechó la circunstancia para bautizar a un niño, Aitzol, hijo de un cooperativista. También nos ayudó mucho en los primeros tiempos, en la traducción de las circulares que preparaba la junta rectora. Eran circulares largas, porque los temas exigían mucho texto.

En aquellos tiempos el fervor patriótico, tenía que tener algún soporte, y vivíamos de detalles, como por ejemplo el izar la ikurriña a las tres de la madrugada, el primer día de la ikastola en Lauro, porque a las nueve iba a venir el Delegado del Gobierno para izar la española. Eso nos dejó una sensación de que por lo menos habíamos izado la nuestra antes.

Otro detalle fue la visita clandestina del Lehendakari desde su exilio en París a la víspera del **Aberri Eguna** del 74, que también nos dejó una sensación de que alrededor de Lauro había, existía un alo patriótico vivo.

Aitzol Cuadra:

kaixo, nik Aitzol dut izena, eta ni jaio nintzan egun berean, Euskaltzaindiak hizketaldi bat eman zuen Lauro Ikastolan, eta hizketaldi hori eta gero, afari bat egon zan, eta afari horretan nire aita zegoen. Komentatu zuten nire jaiotzari buruz, eta nola izenez Aitzol ipiniko zidatela. Eta momentu horretan Euskaltzaindiaren buru zen pertsona, Aita Laffite zan, berak bere gaxtaroan Aitzol idazlea ezagutu zuen, Jose Ariztimuño Olaso, eta orduan, poztu egin zen, edo ez dakit zer gertatu zen, baina erabaki zuten ni bataiatzea. Eta orduan, hurrengo egunean, agertu zitzaizkion nire amari, bere gelan, ospitalean, bera, Haristchelar, eta beste batzuk ni bataiatzeko asmoarekin. Eta holan izan zan, kasualitatez, azkenean izan nuen ohorezko bataio bat.

Koldo Zabala:

zeintzuk izan ziran aldaketak? Lehendabizi klasetara oinez joaten ginela, eta hemen etortzen ginenean, irakaskuntzaren aldetik, bertan genituen aukerak, lan egiteko tresneria, oso murriztua zen. Hemen, ordea, gauza gehiago genituen, laborategiak... handiagoak ziren, eta jokatzeko askoz leku handiagoak, eta gero futbol zelaia baita ere izan genuen, eta abar eta abar...

Itziar Mujika:

Gran Vian maketa bat zegoen, zelan izango zen **Lauro**, ezta? Eta ordun, akordatzan naiz maketa begiratzen genuela, eta han izango da nire gela, eta han izango da bestea, eta hori dana, ezta? Eta gero, hona etortzen ginanean, joaten ginan,

ez dakit gogoratzen zaren, errota bat ikustera joan ginala eta inguru guztiak ezagutza joan ginan eta orduan errota bat zegoen hango ibaian eta errota zelan funtzionatzen zan ezagutza joan ginan. Gero etorri ginan, lehenengo urtea uste dut izan zala, abeslari talde bat zegoen. Etorri zan Julia Berrojalbiz, orduko zuzendaria, eta Begoña Cortina, zala musikako irakaslea, etorri zan eta hartu zitun batzuk eta batu gintuzten toki baten, eta azaldu zuen zelan joango ginela Belgikara kantatzera. Guretzako Belgikara zan, ez dakit, oso urruti, poz pozik ipini ginan.

Koldo Zabala:

1973. urtean Bilbotik Lauroraino etorri ginen. Hasi ginen EGBn 7. urratsean hasi ginen, 8.a baita ere berton eman genuen, eta handik BUPra pasa egin gindun; BUPean azkeneko azterketak egiteko hemen aukerarik oraingoz ez genuenez, Mungira joan ginen, Mungiko institutorea. Ez nago oso zihur, baina uste dut notarik hobereak, Laurok atera zituela. Bueno, gero, 2. BUPn lortu genuen baimena berton egiten genduzan examinak.

Itziar Mujika:

eta gero COUn euskeraz, eta euskera ikasten gendun. Ikasten gendun, eta nolabait agiri bat euki behar gendun, gure ikasketak euskaraz zirela eta, munduari agertzeko zeozter eginda geneukala. Eta orduan etorri ziren Euskaltzaindiako gizon batzuk hona. Akordetan nai, bat Alfonso Irigoien zala, eta hemen jarrita, han jarri ginan jantokian, eta egin genduzan azterketak, eta hortik lortu gendun agiria. D maila deitzen zan orduan eta sinatzen eban Fray Luis Villasantek, orduko euskaltzainburuak.

Hamabost urterekin euskarazko klaseak ematen genituen eskolatik irten eta gero. General Conchako eskoletan klasean ematen genduzan. Eta ere bai, Imanol Berriatua «Hitz egin» metodo atera aurretik, «Hitz egin» metodoa atera zuen Alexander metodotik itzulita, eta orduan gogoratzen naiz, zapatutian eta joaten ginen berarekin, itzultza, euskarara pasatzera Alexander metodoa, eta orduan prestatu ginen, prestatu gintuzten euskarazko klaseak emateko. Irakasleak ginen klaseko gazteenak, ikasleak ziren gu baino askoz ere nagusiagoak. Orduan premia handia zegoen irakasleena. Gainera agiria lortu gendun hemen, eta agiriarekin eta dena, aurrera.

Angel Zelaleta:

egun eguzkitsuak ziren 1973 haren iraileko lehenak. Ez zegoen orduantxe, OHoko egoitza besterik, beronen etxe azpiko jardintxo izango ziren lur sailtxoak taket txiki batzuek batzen zuten kableak, hersten eta babesten zituen. Historia General de Bizkia y epitome de las Encartaciones liburuan, irakurria nuen, Laurorako Azipoluea deritzon errota inguruan bazela harrobi bat, zeinaren gainean Pecunienses hoc munierunt omen zegoen idatzia, esan nahi baitu: Pecunienseek haxe eraiki zuten. Por pecunienses, entiendo yo begoñeses, zioskun Iturrirek. Horixe ikus zezaten, igorri nahi nituen ikasle batzuek, aipaturiko lorategiko bi taketei heldu eta atera egin nituen taketoi zapi gorriak ipini, ta batek aurrean eramane zezan, eta beste ikasle batek atzean, kotxe eta arriskuetatik libratzeko. Josu Beldarrain erretore batzordeko lehen presidenteak eta eskola egoitzak jaso zituen etxaginak bota ei zuen: zer irakatsiko ote die eskola neskato-mutikoei euren tokitik taketak ateratzen dituen maisu batek?

Lauro Ikastolako DBH-ko neska taldeak abesten du:

Euskara putzu sakon

eta ilun bat zen,

eta zuek denok

ur gazi bati

atera zenuten

handik nekez.

Guk euskaraz,

zuek, zergatik ez?

Orain zuen birtutez

zuen indarrez,

euskara itsaso urdin eta zabal

bat izanen da,

eta guria da.

Ezin hobeto adierazi zuen Gabriel Aresti bilbotar poetak eta Euskaltzaindiko kideak, zuek eta zuek bezalako taldeek, agerturiko ibilbidean, egin zenuten euskararen aldeko lana, gehienok Urkoren bidez ezagutu genuen poeman.

Zuek eragiten zintuzten GOI-ASMO berberari eusten jarraitu diote *Lauro* roko guraso, arduradun eta talde-profesionalek, ikasle eta seme-alabei euskarazko hezkuntza zerbitzu gaurkotu eta hoberena eskaintzeko.

Euskaltzaindiaren ikurraren irakurgarriak dioenez, «EKINEan eta JARRAlean» aritu dira urtez-urte eta aldiro-aldiroko beharrian eta erronka berriek erantzun egokienak ematen, inguruko baldintzak, zorionez, zuek bizi izan zenituztenekin zerikusirik ez badute ere, autogobernua eskuratu eta gero, batez ere.

Horretarako baldintzak, orain, zorionez, ez dute zuek bizi izan zenituztenekin zerikusirik, autogobernua eskuratu eta gero, batez ere. Lehendakariak hiru biderrez izan dira Ikastolan, eta ez era klandestinoz, J.M. Leizaolak erbestetik etorrita 1974.eko Aberri Egunaren bezperan egin behar izan zuen bezala.

*Lauro*tik atera zen laugarren promozioak Unibertsitate aurreko frogak euskaraz egin ahal izan zituen eta egun Euskadiko gazteen erdiek jadanik horrela egiten dute. Zenbait jakintzagaien azterketak ingelesez ere egin ahal izateko oinarriak ipintzen ari gara ikastoletan.

Eta guzti honen adierazgarri, gaur egungo *Lauro* Ikastola dugu.

Euskara ikasi eta jakin bai, euskara egitea baina, kosta egiten zaie gure ikasle eta seme-alabei. Eta ez beraiei bakarrik.

Euskararen aldeko euskaldunen eta ikastolen erronkek hor diraute.

Horiei era gaurkotuan erantzuten jarraitzeko, Euskaltzaindiaren gida eta zuok denok agertu dituzuen gogo eta lan-onaren argiak laguntza eskergaitza izaten jarraituko dute.

Eskerrik asko, guztioi, eta bereziki, Ikastolaren memoria mantendu eta ezagutarazteko gaurko saio honetarako zuen ahotsa eta lekukotasuna eskaini diguzuenoi.

* * *

ITURRIAK:

ARRIEN, GREGORIO: *Bizkaiko ikastolak 1957-1972*, BBK, cuadernos de sección de Educación, 1993.

Bizkaiko ikastolen elkartea: *25 urte*, 2003.

MARTINEZ, JAIME: *Lauro Ikastolaren aurrekariak / antecedentes de Lauro Ikastola*, Julita Berrojalbiz, Begoña Insunza, Jon Aldazabal eta Josu Beldarrain jaun-andreei 1987an eginiko elkarrizketen txosten mekanografiatuak.

ZELAIETA, ANJEL: Bidegileak: 40. zenbakiduna, *Julita Berrojalbiz*, Eusko Jaur-laritza, Kultura Saila, 2006.

* * *

Transkripzioan agertzen diren pertsonen ahozko elkarrizketak bideoan hartuak, urria, 2006.

Manu Bilbao jaunari grabaturiko elkarrizketak *Lauro Txikerra* baserria eta ja-begoaren inguruan, martxoa, 2001.

